

Studiecirkeln ”Så var det förr”

Algutsboda Hembygdsförening i samverkan med Vuxenskolan

Algutsboda Hembygdsförening
www.algutsbodahembygdsforening.se

2018

Förord

Studiecirkeln ”Så var det förr” startade år 2010. Studiecirkeln är ett samarbete mellan Algutsboda Hembygdsförening och Studieförbundet Vuxenskolan. Syftet är att tala om tider och händelser från förr och att diskutera dessa händelser tillsammans med deltagarna. Även händelser under senare tid tas upp. Studieledarna läser också avsnitt ur Algutsboda Sockenböcker. Läsningen ska kopplas till det ämne som avhandlas.

Platsen för studiecirkeln är allaktivitetshuset Alsboknuten i Algutsboda. Allmänheten är välkommen. En annons i tidningen, under aktiviteter, sätts in i god tid före mötet. Aktivitetsledaren samlar de boende i servicehuset som är intresserade av att vara med. Oftast hålls diskussionen på måndagar kl 14.00 (andra måndagen i månaden), och brukar sluta kl 15.30–16.00, inkl kaffe.

Under åren 2010–2016 leddes studiecirkeln av Brit Uppman, från Algutsboda Hembygdsförening. Från och med 2017 är Kurt Lindblom, Marianne Henningsson och Ing-Brith Fransson studieledare.

Större delen av 2017 diskuterades teman kopplade till årstider och traditioner. Vid ett par tillfällen togs skolfrågor upp. Då berättade deltagarna om erfarenheter från sin skoltid, i huvudsak på de byskolor som fanns förr.

Under senare delen av 2017 började olika byar diskuteras. I november 2017 togs Algutsboda upp och i december pratade deltagarna om Fiskesjö. Målet för 2018 är att gå igenom ett antal byar och att inspirera personer från just den trakten till att komma och berätta om sina erfarenheter. Studieledarna kommer att läsa ut Sockenböckerna om det som finns dokumenterat om den aktuella byn.

Algutsboda Hembygdsförening

2018-12-20

Marianne Henningsson
Ordförande

Kurt Lindblom
sekreterare

Ing-Brith Fransson
styrelseledamot

November 2017 - Algutsboda

På novemberträffen 2017 i Studiecirkeln "Så var det då" diskuterade vi Algutsboda Kyrkby förr i tiden. Fram till kommunsammanslagningen 1969 var Algutsboda kyrkby kommunens och socknens administrativa centrum. Här fanns, förutom kyrkan, kommunalkontor, pastorsexpedition, sparbank, taxistation, post, ålderdomshem och bondgård.

Fram till kommunsammanslagningen 1969 var Sockenstugan också kommunalhus. Lägg märke till vattenpumpen i bildens framkant. Den var förmodligen till för allmänheten.

Algutsboda Sparbank

På fyrtio – och femtiotalen fanns också kyrkskolan och två affärer. Men det var inte speciellt många familjer som bodde i själva byn på den tiden. I början av sextioalet var det arrendatorn Yngve Franzén, rektorn Axel Henriksson, kyrkoherden Nils Dahlborg, kantorn Sven Högberg, kyrkvaktmästaren Hilding Johansson, taxichauffören Tage Engström, barnmorskan fru Karlsson,

muraren Birger Franzén, vaktmästaren vid ålderdomshemmet Birger Lindblom, postmästaren Sven Lundgren, affärsinnehavaren Arne Pettersson, skogsarbetaren Åke Johansson och några pensionärer som inte ännu kommit till ålderdomshemmet. Och så alla äldre som bodde på ålderdomshemmet förstås. Senare, på sjuttioalet, byggdes det pensionärlägenheter och en helt ny gata med egna hem. Då ökade antalet invånare markant.

Till slutet på femtiotalet var det kyrkskolan med många elever som präglade byn. Då var det kantor Aronsson som var lärare och hans dotter Monica har berättat i sockenbok nr 15 om sin uppväxt och skolan. På söndagarna var det fullt med folk på kyrkbacken och när kyrkstallarna fortfarande fanns måste det varit ett myller av människor, hästar och vagnar. På kvällarna hade många föreningar sina möten i sockenstugan. Det var kommunsammanträde, studiecirklar, syföreningar och många andra möten. Begravningarna hölls på lördagar på den tiden. Då var det begravningskaffe efteråt i sockenstugan. Damerna i byn hjälptes åt med att förbereda och servera. Som tonårspojke kunde man tjäna lite pengar på att hjälpa till med att hölja graven medan kaffet serverades i sockenstugan.

Varje morgon och kväll på sommarhalvåret leddes korna från bondgården genom byn till betet på Algutsboda Fly sydväst om byn. Då var gärna byns barn med och hjälpte till. Man

hämtade också mjölk hos arrendatorn. Där stod byns mjölkspannar på en lång rad. Det hände någon gång att ett barn tappade spannen med mjölk i kyrkbacken. Det var inte roligt att gå hem och berätta för mamma, berättar Kurt Lindblom.

*Slättergille i Algutsboda Hembygdsgrd
1965*

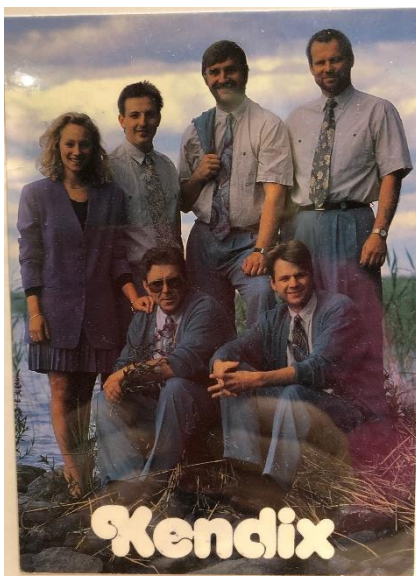
På 60-talet byggdes också hembygdssparken upp nedanför kyrkmuren och bakom kyrkskolan. Stekaremålastugan flyttades dit i slutet av 50-talet och parken invigdes 1966. Massor av frivilligt arbete lades ner på parken utav medlemmarna i föreningen.

Föräldrarna i byn gjorde på sextiotalet en provisorisk fotbollsplan bakom kontorbstaden. Den var mycket använd av barnen i byn. På somrarna cyklade man upp till Algutsboda Göl och badade. Badplatsen låg på Algutsboda Norregård men Lundgrens som ägde gården lät folk i byn vara där. På vintrarna åkte ungarna kälke och spark i kyrkbacken. Det var ju inte ofarligt för det kom ju både person- och lastbilar på vägen nedanför men det hände aldrig någon olycka. Skidor åktes i backen bakom prästgården ner mot det nya ålderdomshemmet Ekebo. Ville man åka skridskor fick man ta sig till Åsgölsjön.

December 2017 - Fiskesjö

I december 2017 tog vi upp byn Fiskesjö i studiecirkeln "Så var det förr". Vi var ett 15-tal personer som pratade minnen. Ett ämne som diskuterades var Fiskesjösjöns historia. På 1930-talet sänktes sjön för att bönderna ville ha mark att odla på. Det var ett misslyckat experiment, marken var så näringsfattig så någon odlingsmark blev det inte tal om. På 70-talet började restaureringen av Fiskesjösjön och det var en stor händelse i byn. Arbetet startade i lite enklare form. Det var Erik Henriksson, Kennerth Wikefors, Arnold Engström och Birger Andersson som kom på idén att göra något åt sjön. De försökte rensa bort vass och dy från sjön och det lyckades till en viss del. De sågade loss stora vassblock och drog sedan upp dem med ett vajerspel. Senare, i början på 90-talet tog man till mer professionella metoder. Sjön tömdes på vatten så att grävmaskiner kunde köra ut i sjön och gräva bort dyn. Det var ett lyckosamt företag. Ännu idag finns det en fin vattenspegel där byborna kan fiska eller bara njuta av den vackra sjön.

Ett flertal av besökarna var uppväxta i byn och kunde berätta om hur de som barn åkte skridskor på sjön och "tvingade" föräldrarna att vara publik på hockeymatcher på söndagarna. På 50-talet fanns det många barn i byn och spelades det fotboll och en del sysslade med friidrott. Marianne Henningsson berättade att hon och Tommy Carlsson ofta anordnade tävlingar, bl a fotbollsmatcher. De hade mycket roligt tillsammans. Under 60-talet var nästan alla barn i byn engagerade i spelkurser som leddes av Torgny Blank från Lessebo. Orkestern Tommy Kenns, senare Kendix bildades. Orkestern leddes av Tommy Carlsson från Fiskesjö.

Fram till 60-talet fanns det också en affär i byn. I slutet av 70-talet och i början av 80-talet flyttade det återigen in

ett antal barnfamiljer i byn. Familjerna bildade ett Byalag som anordnade många gemensamma aktiviteter. Idag 2018 är nästan samtliga hus i byn bebodda och det finns återigen en barnfamilj i byn.

I sockenböckerna har det skrivits mycket om Fiskesjö, både minnen från förr och om restaureringen av sjön (se bok IV, s 188 Ett torrlägningsföretag i

Algutsboda och bok XI, s 248 Fiskesjösjön, sjön som försvann och som kom tillbaka). Berättelsen om Edit i Fiskesjö kan läsas i bok XVII, s. 15 och berättelser om Det förgångna av Bertil Fiskesjö finns i bok XVIII, s 31. Ytterligare en upplevelse av sjön berättas av Oddvar Fiskesjö i bok XVIII, s 96. Den berättelsen handlar om att "Gå runt sjön".

Januari 2018 - Tokelsmåla, Persmo, Bodaskog

Bodaskog var ett riktigt storjordbruk. Många jobbade där. Förr ägde Lessebo AB gården men numera är Sveaskog ägare. Bönderna runt omkring arrenderade mark av Bodaskog. De fick betala 50 kr i arrende. Det var mycket pengar i början av 1900-talet. Många var fattiga och hade svårt att tjäna ihop så mycket pengar. Till gården hörde ett antal torp och det torp som Ing-Brith har koppling till, Gräntabrånen, köptes ut 1911. Det var Ing-Briths farfar som köpte ut gården. Den har dock varit i familjens ägo sedan 1873. Gräntabrånen ligger nära sjön Län och i Län finns flera öar. På Länön fanns ett bostadshus, idag är bara matkällaren kvar. Där finns också växter som inte finns någon annan stans. Det finns en halvö som heter Hästanäs.

Kurt läste ett stycke ur Algutsboda sockenbok XVIII med berättelser av Ing-Briths farfar Oskar Samuelsson. Det var en mycket intressant berättelse.

I Tokelsmåla bodde mycket folk under förra århundradet. Idag är det 3 gårdar kvar. Där fanns en fungerande skola under åren 1930 – 1941. Man kallade den ”skolan i skogen” och det sades att detta var en skola inför framtiden. Den lades dock ner redan efter 11 år. I skolhuset bodde läraren Henning Johansson med sin familj. Idag är det Thorbjörn Carlqvist som äger skolhuset. I Tokelsmåla bodde grundaren av Algutsboda

hembygdsförening, Arvid Holmström. Han startade hembygdsföreningen 1926. Bror Carlqvist, även han boende i Tokelsmåla, var också en drivande kraft i föreningen. Första platsen för föreningens verksamhet var Överäng och där hade man även fester.

I Persmo fanns en skola under åren 1879 - 1929. Idag är den ett skolmuseum där elever från Johansfors skola ibland får uppleva ”en gammaldags skoldag”. Det är mycket uppskattat, de får även spela kula, lära sig baka bröd, stryka m m.

Det finns ett antal sevärdheter i trakten. Locklövehall heter den plats där den största stenen söder om Dalälven finns. Stenen är 7 m hög och troligen är den ett flyttblock. Vägen dit är tyvärr igenvuxen, så det är svårt att ta sig dit.

Detsamma gäller vägen till

Brännvinskällaren. Förr ville man inte att folk skulle hitta den eftersom det var olagligt att bränna brännvin. Det ska finnas delar kvar där ännu idag.

Enligt sägnen så har kung Oskar II stannat vid en källa för att dricka vatten. Det sägs att han var törstig när han var på väg till Karlskrona. Han frågade om det fanns vatten någonstans och då stannade man vid källan, ett stycke från Persmo, och hämtade vatten till kungen. Därav kallas källan Oskar II:s källa. Skolbarn besökte källan våren 2017. De hade många frågor och de smakade t o m på vattnet.

Februari 2018 - Gransjö

I måndags samlades 14 personer på Algutsboda Aktivitetshus och pratade om Gransjö inom studiecirkeln ”Så var det då”. Det var en trevlig stund. Gerth Adolfsson som är född och uppvuxen i Gransjö delade med sig av många minnen från förr. Så gjorde även många av de övriga besökarna. Skogen präglar Gransjö men även den vidöppna åkermarken och industrin

med Gransjöverkens sågverk. År 1918 startade den ambulerande sågverksrörelse som senare blev Gransjöverken. Den förlades på nuvarande plats 1950 och drevs av Gustav Augustsson med söner Allan och Gunnar. De utvidgade sågen flera gånger och hade anställda. 1969 brann sågen. Den byggdes upp igen men gick i konkurs 1980. Efter rekonstruktion gick de anställda samt ett 90-tal skogsägare in som delägare i sågen. 1984 brann delar av sågen igen men byggdes åter upp. Numera ingår sågen i koncernen Bergs Timber.

Vinterbild från Gransjö

På 1700-talet låg de flesta husen vid Gransjösjön men under 1800-talet spreds byggnaderna ut längs landsvägen, och så är det ännu idag. Idag är 13 personer permanent bosatta i Gransjö. Vet ni vad backen heter i Gransjö – jo, Klocknamobacke! Där finns också en sten som man bör se. I Algutsboda Sockenbok nr VIII finns information om alla torp och backstugor i Gransjö.

Mars 2018 - Greveshult

Idag har vi fått lära oss om Greveshult i studiecirkeln "Så var det då". Många av de 11 besökarna kom ihåg när ridskolan startade där 1963. Minnen från roliga ridläger berättades.

TV-kommentatorn Anders Gernandt utdelar pris. Hopptävlingarna 1971.

Ridskolan växte från 86 medlemmar 1965 till 308 medlemmar år 1972. Riddävlingen 1966 gav en behållning på 38 öre, men 1971 gick det betydligt bättre, då var självaste Anders Gernandt och delade ut priset till vinnaren (se Sockenbok III).

Vid gamla kyrkvägen från Greveshult till Fiskejövägen låg ett

flertal torp och backstugor, bl a soldattorpet Glanskulla, senare kallat Högelid. Man kan än idag se husgrunder och källare från torp och backstugor byggda på 1700 och 1800-talen i Greveshult (Sockenbok VI). I vissa dokument står det Grevedshult, är det någon som vet varför?

April 2018 - Östra, Västra och Norra Stamphult

På aprilträffen 2018 i Studiecirkeln "Så var det då" träffades ett 20-tal personer på Allaktivitetshuset i Algutsboda för att prata om byarna Norra, Västra och Östra Stamphult som ligger i den nordligaste delen av Algutsboda socken. Somliga hade anknytning till byarna, andra inte.

Kurt Lindblom började med att berätta om sina rötter i Norra Stamphult. Fram till 1936 drev hans morfar och mormor, Oskar och Nanny Fransson, en liten handelsbod på den nordligaste gården i Norra Stamphult. De bodde där tillsammans med gårdens ägare, Oskars bror Karl-Adrian och systemen Gertrud som hushållade åt dem. Kurts mor Gulli föddes där 1930. Men 1936 köpte Oskar och Nanny fastigheten Karlslund i Algutsboda Kyrkby och flyttade affären dit. Förutom Gulli hade de två barn till som hette Rut och Hugo.

Därefter blev det läsning ur olika delar av sockenböckerna. Ulf Johansson läste om en skogsbrand i Västra Stamphult 1964. Berättelsen var nertecknad av Sigurd Karlsson. Kurt läste ur samma bok en berättelse av Nils Isaksson från Östra Stamphult som handlade om olika slags jakt på räv, hare och tjäder.

Så berättade Ulf om hur det gick till när ett antal karlar lärde sig att göra en tjärdal under några år

i början av 1990-talet. Detta skedde i Östra Stamphult. Först gick de en studiecirkel och sedan bröt de stubbar som de sedan klöv i lagom stora bitar för att till slut bygga tjärdalen och bränna tjäran under några dygn i slutet av maj 1994.

Innan det blev dags för kaffe läste Ulf ur en av sockenböckerna om den kända bygdefotografen "Gottfrid på Dalen" (se sockenbok nr VI, s.329).

Maj 2018 - Vackamo

Vi var 13 personer som samlades och pratade minnen från Vackamo. Flera av deltagarna bodde där och hade många intressanta minnen att berätta. Historien berättar att redan 1620 fick rikskanslern Axel Oxenstierna Vackamo i förläning. Den siste frälsemannen Greve Dohna tvingades avstå frälserätten till Kronan drygt 100 år senare. År 1755 finns sex brukare, med en sjättedels mantal vardera. Omkring år 1850 friköptes gårdarna i Vackamo. Ett soldattorp fanns i Vackamo redan på 1600-talet och den förste soldaten hette Matts Nilsson (år 1686). Den siste soldaten antogs 1864. Han hette Gustaf Lif. Harry Ljunggren bodde i huset på senare tid. Idag finns inga spår kvar efter det gamla soldattorpet. På sidorna 47-57, i sockenbok nr VI står en utförlig beskrivning av torp och backstugor i Vackamo.

På 50-talet bodde det 30 personer i Vackamo, varav 7 barn. Då var det 6 gårdar som levererade mjölk. År 1969 hade tre gårdar mjölkproduktion och den fortsatte ända fram till 80-talet. Idag bor 21 personer där. 6 av dessa är barn. Ingen av gårdarna är mjölkproducenter idag. Det finns endast en gård i Algutsboda socken som levererar mjölk idag. Alla husen i Vackamo är idag bebodda. Detta tyder på att det fortfarande är en levande by. Två personer som har satt sina avtryck är Harry Ljunggren och Nanny Fransson. Harry var mycket musikintresserad och hade ett eget radioprogram på Radio Nybro. Nanny var en uppskattad kokerska. Hon anlätades ofta vid kalas och hon lagade maten från grunden. Ytterligare en person som diskuterades var Långa-Hanna (se sid 359-373 i sockenbok XII). Det sägs att huset hon bodde i var extra högt till tak. Långa-Hanna föddes 1821 och döptes till Johanna Nilsdotter. Hon gifte sig med Sven Nilsson och flyttade till Lillgården i Vackamo 1852. De fick 5 barn och när maken dog 1858, drev hon gården vidare tillsammans med barnen. Hon bodde kvar i Vackamo till sin död 1910. Det finns många spekulationer om hur lång Långa-Hanna egentligen var. Det är väl ingen som med säkerhet vet, men ett rykte säger att hon var 195 cm lång.

September 2018 - Torstamåla och Östra Måsamåla

Idag har vi pratat om byarna Torstamåla och Östra Måsamåla. 14 personer deltog. I Torstamåla bodde på 1700-talet en mystisk kvinna som kallades Ringa-Britta Grå. Det sägs att hon kunde bota de flesta sjukdomar, men ingen vet hur hon gjorde. Hon kunde också få pli på vargar. En gång så lockade hon till sig vargarna för att skydda dem från jägarna. Det finns många skrönor om denna kvinna. Spår av hennes hus finns kvar än idag. Olof Karlsson lovade visa oss var huset låg. Vem var egentligen Ringa-Britta Grå, och varför kallades hon så? Det finns en person som hette Britta Petersdotter. Hon var född 1738 och dog 1820. Möjligen kan det vara hon som är personen bakom Ringa-Britta Grå.

Olof berättade också engagerat om sin släkt som är från Torstamåla. Brit Uppman delgav oss

Torstamåla torvmuséums historia, där visningar av muséet pågår med jämna mellanrum. Torstamåla Torvströförening bildades år 2006. Hon nämnde särskilt Torvmuséets dag som brukar vara i augusti varje år. Då går också Ringa-Britta Grå igen, hon är alltid där och ”ställer till det”. Mer information om Ringa-Britta Grå finns i sockenbok V, s 231 och om Torstamålas historia i bok VII, s 274 samt bok XV, s 335. Idag är det endast

en familj som bor i byn Torstamåla.

I Östra Månsamåla bildades på 1960-talet företaget HÅSAM, berättade Inger Franzén. Ett stort svinhus byggdes på Henry Henrikssons mark och fem delägare slog sig ihop om detta. Innan de startade läste de att man måste ha flera års erfarenhet av svinskötsel innan man startar ett sådant företag. Men – bönderna litade på sig själva och ”körde igång” direkt. Det gick mycket bra och företaget var stabilt och hade verksamhet i många år framöver. Namnet HÅSAM bildades av orterna som bönderna kom ifrån: Hermanstorp, Åfors, Stamphult, Algutsboda och Månsamåla. Mer om HÅSAM finns att läsa i sockenbok XIII, s 151. Om Östra Månsamålas historia kan läsas i bok VII, s 266. Idag bor Henrys son Jim Henriksson på gården där svinhuset finns.

Oktober 2018 - Huvudhultakvarn

Idag pratade vi om byn Huvudhultakvarn och personer som var uppväxta i byn, och i anslutning till denna, kom och berättade. Vi var denna dag 14 deltagare. Bynamnet Huvudhultakvarn nämns i olika skrifter redan 1426. Det var långt innan laga skiftes-reformen kom. Byn bestod på den tiden av två gårdar. Det blev en hel del tvister när gårdarna skulle flyttas ut vid laga skiftet så det beslutades att gårdarna fick ligga kvar på samma plats. Under 1800-talet utvecklades byn till en riktig hantverksby med färgare, skräddare, bryggare, stenarbetare, mjölnare, sågare och slöjdare. Kvarnen tog sitt vatten från de omkringliggande maderna. Hela området är idag ett naturreservat. Maderna

liksom safsan (stora ormbunkar) är unika. Kvarnen ägdes av några mjölnare men den malde sakta och gick därför inte så bra. Deltagarna i vår studiecirkel kommer ihåg när det, på 1940-talet, byggdes ett elverk i Huvudhultakvarn som ligger vid Lyckebyån. Elverket gav hela byn ström i ett 10-tal år. Besökarna hade också hört talas om en känd karamellkokerska som trots bråda dagar i slåttren gav sig hemåt och kokade karameller istället.

November 2018 – Mattamåla

Vi var 8 stycken som träffades för att prata om byn Mattamåla som ligger några kilometer sydväst om Algutsboda Kyrka. Särskilt inbjuden var Rune Johansson från grannbyn Algutsboö. Rune och hans döttrar Carina och Annika har skrivit flera artiklar om Mattamåla i sockenböckerna.

Mattamåla är en högt och vackert belägen by. Den har en av de högst odlade kullarna i socknen. Här finns lövängar och blåsippebackar med ovanliga örter. Det finns en nyckelbiotop med hamlade lindar och ovanliga lavar också. En rad med cypresser vittnar om att här drevs en handelsträdgård fram till andra världskriget och cypresskvistarna användes vid kransbindning.

Rune berättade att han läst i den första sockenboken att enligt sägnen försökte man bygga första kyrkan i Mattamåla men "jättarna" rev ned på natten vad människorna byggde upp på dagen. Av denna anledning uppfördes helgedomen på den nuvarande kyrkbacken, vilken tycktes behaga jättarna bättre.

Antalet bosatta har varierat genom tiderna. Enligt äldre ekonomiska kartor finns en pestkyrkogård, kallad "Likbacken", på byns inägor, vilket pekar på en drastiskt minskad folkmängd en gång i tiden. Efter laga skifte 1845 fanns det två norrgårdsdelar och fyra södergårdsdelar i byn. Under 1900-talets första hälft fanns det mellan 25 och 35 invånare. Just nu bor det endast en person stadigt i byn och det är Runes dotter Annika.

Inom byns ägor finns ett stort underligt stenröse 3–4 meter högt. Kanske är en storman begravd under detta. Det finns ett markområde som kallas Snappsäcken. Det är en sumpmark. Det fanns tidigare ett antal madhus på utägorna men polisen Arthur Dahlgren köpte allihop och flyttade dem. När Rune var liten var det en bonde i Mattamåla som använde kor som dragare.